
A biotermékeken szereplő védjegyek és jelölések az Európai Unióban és Magyarországon

Szép Attila

Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum,
Mezőgazdaságtudományi Kar,
Földműveléstani és Területfejlesztési Tanszék, Debrecen
szepe@primposta.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

Magyarországon 2002-ben 103 ezer ha volt az ökológiai gazdálkodás követelményei szerint ellenőrzött terület (ez Magyarország mezőgazdaságilag művelt területének mintegy 1,7%-a), és majdnem 1000 bioterméket kibocsátó üzemet ellenőriztek. Az adatok ismeretében reálisnak tűnik az az előrejelzés, amely azt mondja, hogy a hazai ökológiai gazdálkodásra használt területek nagysága belátható időn belül elérheti a kívánatosnak mondható 600.000 ha-t.

Az EU-ban tapasztalható túltermelés – a kenyérgabonáé, a kukoricáé és egyéb növényeké – ellenére a biotermékek korlátlanul értékesíthetők. A gyakorlat is azt mutatja, hogy a magyar termelőknél ellenőrzött és tanúsított biotermékek 90%-a az EU-tagországok és Svájc piacain találhatók meg.

Éppen ezért fontos, hogy a magyar termékeken az Unióban is ismert és elismert minőséget igazoló védjegy és jelölés szerepeljen. Így a megfelelő minőségben megtermelt vagy előállított áru könnyebben értékesíthető, a termelő bevétele növekedésével környezete fejlődéséhez járulhat hozzá.

Kulcsszavak: ökológiai gazdálkodás, védjegyek, jelölések, egységesítés, ellenőrző szervezetek

SUMMARY

In 2002, the area which was monitored according to the requirements of organic farming numbered 103 thousand hectares in Hungary (this is some 1.7% of all cultivated land) and almost 1000 plants producing organic products were inspected. It is a realistic assumption, when considering these data, that within a short period time the area used for organic farming will reach the optimal 600.000 hectares.

Contrary to overproduction in the EU – cereals, maize and other plants – organic products can be sold in unlimited quantities. Practice also indicates, that 90% of Hungarian certified organic products are sold in EU and Swiss markets.

Thus, it is important to label Hungarian products according to EU standards. This way standard quality products can be sold easier and by increasing their income, manufacturers can contribute to the improvement of the environment.

Keywords: organic farming, brands, signs, standardization, controlling organization

BEVEZETÉS

A mezőgazdaságban hatalmas fejlődés volt tapasztalható a 60-as és 70-es években. Ezt a látványos sikert általában a technológiai és tudományos fejlődésnek tulajdonítják – az újfajta vetőmagvaknak, a műtrágyáknak, a növényvédő

szereknek és a nagy területeket ellátó öntözőrendszereknek –, amely virágzó termelést eredményezett. Az élelmiszerbőségnek azonban van egy kevésbé látható forrása is: a fenntarthatatlan gazdálkodás, amely kimeríti és tönkreteszi a természeti kincseket, hogy maximált terméseredményeket produkáljon.

A mezőgazdaságban a profitorientált gazdaságpolitika súlyos környezeti ártalmakhoz vezetett. Az iparszerű, nyílt termelési folyamatokban használt szintetikus anyagok szennyezték a talajt, felszíni és felszín alatti vizeket, a túlzott használat következtében csökkent a primer erőforrások teljesítőképessége, a szermaradványok veszélyeztették a fogyasztók egészségét.

„Ha a bolygónk egy bank lenne, amely természetbeni kölcsönököt ad, a mezőgazdaság lenne egyik legnagyobb adója. A kölcsönvétel azonban nem folytatódhat a végtelenségig. Közeledvén a százd végéhez, látszik már, hogy a hitelező kezd kimerülni: a források öt évtizednyi kizsárolása számos térségben felélte a természeti tőke tartalékait, korlátozta a mezőgazdaság jövőbeli növekedési és kölcsönvételi lehetőségeit.” (Gardner, 1996).

A biotermelés ezzel szemben egy teljesen új termelési próbálkozás, amelynek fő célja a hosszú távú környezeti, gazdasági és szociális fenntarthatóság. A biogazdálkodás nyugati gyakorlatában nem elsősorban a gazdasági haszon a mozgatórugó. A termelés legfontosabb jellemzője, hogy emberléptékű, inputként nem használ szintetikus műtrágyákat, növényvédő szereket. A polikulturális gazdaságok őshonos, nem génmanipulált fajtákkal dolgoznak, fontos célkitűzés a talaj termékenységének megőrzése illetve javítása.

TÉMAFELVETÉS

Manapság a vásárló az áruházak polcain óráig válogathat, ha vásárolni szeretne. A nagy választék oda vezethet, hogy a vevő nem tud dönteni, melyik portékát válassza. A döntésben nagy szerepet kap az ár, de sokan a minőséget keresik. Sokan hajlandóak nagyobb árat kifizetni, csak minőségi, tiszta árut vehessenek.

Az, hogy mi a minőség, meg kell határozni, és a terméket mindig ugyanúgy, e meghatározás alapján előállítani. Miután az árut előállították, meg kell vizsgálni, hogy a fentebb meghatározott előírásoknak megfelel-e, ha igen, akkor megfelelő minőségűnek nyilvánítják, és megjelölik. Ez a megjelölés az ellenőrző szervezet biztosítéka, amely segíti a

vásárlót a döntésben, aki a jelet látva tudja, hogy a terméket úgy állították elő, ahogyan az az előírásban szerepel. Ez jótállás, garancia számára, hogy mindig ugyanazt a minőséget kapja. A védjegy egyben egy jó marketingfogás is, hisz egy ismert és keresett védjeggyel ellátott terméket a vásárló jobban megjegyyez és szívesebben fogyaszt. Mindezek miatt minden termelőnek jól felfogott érdeke, hogy jó minőségben termeljen és a terméket egy ismert, és megbízható szervezettel ellenőriztesse.

Eleinte ez jól működött, nem volt sok ellenőrző szervezet, és védjegy sem, így a vásárló könnyebben igazodott el a jelölések között. Ahogy a védjegyzett termékek kereslete megnőtt, egyre több védjegy jelent meg, ami sajnos a kínálat felhígulásához vezetett. Egyre több lett a silány áru, ami azt eredményezte, hogy a vásárlók elbizonytalanodtak. Ezt felismerve, szigorúbb lett az ellenőrző szervezetek ellenőrzése is, sok szervezettől visszavették a védjegy jogot, így pl. Németországban ma már csak 23 ellenőrző szervezet működik.

Az Európai Unió célul tűzte ki 1991-ben, hogy egy egységes védjegy kerüljön a biotermékekre, ezzel is megkönnyítve mind a vásárlók, mind a termelők dolgát. Emellett egyes országok állami védjegyet vezettek be, ami leginkább ott jellemző, ahol több védjegy is forgalomban volt, és már-már reménytelenné vált az eligazodás a rengeteg embléma között.

AZ ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁS JELENTÉSE ÉS JELLEMZŐI

Az ökológiai gazdálkodás biológiai igényként az 1920-as években formálódott, akkor is és ma is tiltakozás ez a mindent elsöprő iparosítás, kemizáció ellen. Napjainkban a biológiai gazdálkodás a világ 95 országában alternatívát jelent, van, ahol már jelentős területeket hódított meg. Angol nyelvterületen organikusnak, jó néhány európai országban biológiaiainak, máshol alternatívának nevezik.

Maga az elnevezés azonban ugyanazt jelenti: olyan gazdálkodási rendszereket határoz meg, amelyek tilalmazzák vagy korlátozzák a műtrágyák és egyéb vegyszerek használatát. A termelés egyik fontos eleme a vetésváltás, a környezet védelmével karöltve, általában a fenntartható mezőgazdaság kibontakozásának elősegítése. Hasonló utakat követ az állattartásban is, egészséges istállókat, kifutókat, legelőket ajánl az állati börtönök helyett, almos trágyakezelést, komposztálást a szennyező-mérgező öblítéssel kiküszöbölésére. Tilalmazza a kiszámíthatatlan utóhatású antibiotikumok, hormonok, szintetikus takarmánykiegészítők, ivari szabályozók alkalmazását.

A biogazda és biokertész optimálisnak azt a hozamot tekinti, amelynek a termékegységre vetített ráfordítása a legkisebb, s ez mindig jellemző a rekordteljesítményekre. Való igaz, hogy legtöbb esetben, az áttérés idején a termésátlagok átmenetileg mintegy 10-20% erejéig visszaesnek, később a hozam a termelési rendszer beálltával kiigazodik, sőt emelkedhet az eredeti színvonalon túl is. A tiszta

nyereség pedig még az első évben sem csökken, mivel az egyre drágábban mért vegyszerek nem terhelik a mérleget.

Az Unió szabályozásban célul tűzték ki a kiváló minőségű, szermaradványoktól mentes termékek előállítását, továbbá olyan módszerek bevezetését, amelyek a vegyi készítmények alkalmazása nélkül is megőrzik, sőt javítják a talaj termékenységét. Az előírások betartására mind a termelés, mind a forgalmazás műveletsoraiban ellenőrző szervezeteket hoztak létre a Tagországok. Külön rendelkezések szabályozzák az ellenőrzés módozatait, nemkülönben az eladásra kínált termék eredetét, feldolgozását, csomagolását, beltartalmi jellemzőit tanúsító igazolás (certifikáció) kiállítását (Sárközy, 1999).

„A biotermelés másként gondolkodást, másként gazdálkodást jelent. A biotermelés egyik fő vezérelvének tartja a tiszta gazdálkodási jövedelem és a természeti környezet megőrző használatának – a lehetőségekhez és a realitásokhoz mért – harmonizálását.” (Csepregi, 1996).

A biogazdálkodás több szempontból eltér a szokványos (főleg az ún. „ipari mezőgazdaság” jegyében meghonosodott) eljárásoktól. Egyebek között:

- nem szennyezi a talajt és az élővizeket mérgező vegyületekkel;
- a biológiai sokrétűség fenntartására törekszik a növény- és az állatvilágban egyaránt;
- törekszik a talajszerkezet és a talajban élő szervezetek egyensúlyának fenntartására;
- a szervesanyag-tartalom növelése révén mérsékli az ásványi tápanyagok kilúgozódását, kimosódását;
- a növényvédelemben szintén erősen támaszkodik a természetes egyensúly megőrzésére; ugyancsak természetszerű módszerekkel igyekszik az állandó növényvédőszer-használatot helyettesíteni;
- elsősorban a természetes, a helyi és a megújuló energiataralékok feltárására törekszik;
- az energiatakarékos módszerek alkalmazása révén is csökkenti a gazdaság függőségét a külső erőforrásoktól.

A BIOTERMÉKEKEN SZEREPLŐ VÉDJEGYEK ÉS JELÖLÉSEK

A biotermelésről, ennek szabályozásáról az EGK-ban 1991-ben megjelent a 2092/91 számú Szabályzat. Ezen Szabályzat a mezőgazdasági termékek biotermeléséről, valamint ezen mezőgazdasági termékekre és élelmiszerekre vonatkozó jelölésekről szól. Jellemző, hogy az Unióban is csak 1991-től van létjogosultsága a biotermelésnek, ez előtt csak nemzeti szintű szabályozások voltak, és az IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements). Még a statisztikákban sem szerepeltették a biotermelésre, biotermékekre vonatkozó adatokat, de ma már jelentési kötelezettség terheli a termelőket.

A magyar biogazdálkodás eddig érvényben lévő termesztési és minősítési feltételrendszerét a

Biokultúra Egyesület dolgozta ki az EGK 2092/91 ökotermelésre vonatkozó rendeletének megfelelően.

1999. szeptember 3-án megjelent a 140/1999. (IX. 3.) számú Kormányrendelet „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről”.

2000. január 18-án napvilágot látott a 2/2000. (I. 18.) számú FVM-KöM együttes rendelet „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének részletes szabályairól”.

A két rendelet megjelenésével államilag szabályozott természetési és minősítési feltételrendszer váltotta fel az eddig alkalmazott feltételrendszert.

Magyarországon a biogazdálkodás a mezőgazdasági kormányzat által felhatalmazott szervezet által ellenőrzött folyik, végterméke pedig ennek megfelelően védjeggyel ellátott, minősített áru.

A védjegyekről

A márka, a védjegy megkülönböztető árujelzés. Nem tekinthető azonban minden árujelzés védjegynek, csak az olyan jelzések, amelyeket a védjegybejegyzésbe felvettek, és amelyek ezáltal a termék számára jogi védelmet nyújtanak.

A márka és a védjegy vonatkozásában némi fogalomzavar van. A márka tulajdonképpen nem más, mint egy név, egy elnevezés, egy termék megkülönböztető neve, ami egyúttal akár a gyártó cég neve is lehet. A védjegy viszont a névnek olyan formája, olyan szöveg vagy kép, amelynek meghatározott és mindig azonos megjelenése, alakja, betűtípusa van. Jogilag mindkettő levédhető, de egy márkanévénél ez nem alapfeltétel, csak a védjegyénél.

A védjegy lehet szövegvédjegy, ábrás vagy kombinált védjegy. Ábraként rendszerint stilizált alakzatok szerepelnek.

Biotermékek jelölése

Biotermékek jelölése vagy reklámja biotermelési módszerre utalhat, ha:

- az ilyen jelzés világosan mutatja, hogy a mezőgazdasági termelés egy módszerére vonatkozik;
- a terméket a Szabályzatban rögzített előírások szerint állították elő, vagy importálták egy harmadik országból;
- a terméket olyan közreműködő személy termelte vagy importálta, aki aláveti magát az ellenőrzési intézkedéseknek.

A Szabályzat szerint egy termék biotermelési módszerre utaló jelzést viselőnek tekintendő, ha a termék jelölésén, reklámanyagán vagy kereskedelmi okmányán az egyes Tagállamok által erre a célra használt jelzés került feltüntetésre és arról tájékoztatják a vevőt, hogy a terméket vagy alkotórészeit rögzített termelési szabályok szerint nyerték, valamint a terméket a következő jelzőkkel látták el:

nyelv	a jelölés szövege
angol	organic
dán	økologisk
finn	luonnonmukainen
francia	biologique
görög	βιολογικο
holland	biologisch
német	ökologisch
olasz	biologico
portugál	biológico
spanyol	ecológico
svéd	ekologiskt

A Szabályzat módosításaként, a hiányzó logóról 2000. áprilisban lépett életbe a 331/2000-es Szabályozás, melyben az új emblémáról (1. ábra) található útmutatásokat.

1. ábra: Az Európai Unió biotermék-logó és a magyar ellenőrszervezet logója

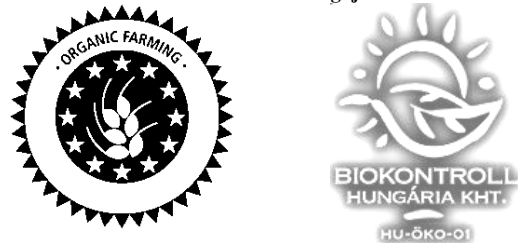


Figure 1: The brand of organic products in the European Union and the brand of Hungarian monitor organization

Különbség a jelölés és a védjegyek között

Talán már elkülöníthető, hogy a védjegy abban különbözik a jelöléstől, hogy a védjegyet bejegyzett szervezetek ítélik oda a termelőknek. Az új EU logót azok az Unió által elismert hivatalos ellenőrző szervezetek ítélik oda, amelyek szerepelnek az Európai Unió Hivatalos Lapjában. Ezenkívül még rengeteg szervezet van, amely a saját, „abszolút bio” védjegyét árulja, persze szép summáért. Ha a termelő el szeretné adni a termékét, és lehetőleg minél jobb áron, rá van kényszerítve, hogy a védjegyeket rátegye a termék csomagolására.

A jelölésen azt kell értenünk, hogy egy szó, szóösszetétel jelzi azt, hogy ökológiai termelésből származik a termék. Ezt mindig a termelő ország nyelvén kell feltüntetni a csomagoláson.

Ha szemléletesen akarjuk kifejezni a különbséget, azt mondhatjuk:

- jelölés: pl. biologische landwirtschaft,
- védjegy: pl. Demeter, Naturland.

Az ellenőrző szervezet emblémája is rajta lehet a csomagoláson, de az ellenőrző szervezet kódja is elegendő (pl. DE 054, HU-ÖKO-01). A legfontosabb, hogy az utolsó ellenőrzést végző szervezet kódja legyen rajta a csomagoláson, hiszen ezt visszakeresve megállapítható az összes előtte ellenőrző szervezet. Ez akkor különösen fontos, amikor kétségek merülnek fel a termék bioeredetére vonatkozóan.

Az ellenőrző szervezetek jogi minimuma a Tanács 2092/91 (EGK) számú rendelete, melyet mindenkinek teljesítenie kell. Természetesen ennél lehet, de van is szigorúbb feltételrendszerű ellenőrző szervezet. Aszerint, hogy a hatóság maga végzi-e az ellenőrzést vagy átengedi azt egy privát szervezetnek, négy típust különböztethetünk meg:

- „A”-típus: a hatóság felügyeli az ellenőrzést és engedélyezi privát ellenőrző szervezeteknek az ellenőrzést.
- „B”-típus: a hatóság végzi az ellenőrzést.
- „C”-típus: ez a két előző típus keveréke.
- egyéni márka: pl. a Hipp cég, amely egy saját feltételrendszert állít fel, ő ellenőrzi mindig a feltételeket, egy hosszú távú együttműködést feltételezve.

Az „A”-típushoz tartozik Anglia, Ausztria, Belgium, Franciaország, Görögország, Írország, Németország, Olaszország, Portugália, Svédország.

A „B”-típushoz sorolható Dánia, Finnország, Hollandia, Luxemburg, Spanyolország.

A „C”-típus Norvégiára jellemző, bár ő nem EU tagállam.

Ha valaki egy szervezet védjegyét szeretné feltenni a csomagolásra, akkor azért védjegy használati díjként a termék árának 2,5-3%-át kell fizetnie. Ez az új EU-logó esetében nem így van, hiszen ez esetben nem kell licenc díjat fizetni, viszont csak az Európai Unióban termelt biotermékre kerülhet rá.

A védjegy előfordulása

A bioélelmiszereket a fogyasztók csak a csomagoláson található jelölés és a megfelelő utalások alapján tudják azonosítani. A 2092/91 sz. EGK-rendelet alapján az ökológiai gazdálkodásból származó növényi termékekre és az állati termékekre is vonatkozik majd a jelölésvédelem. Ennek ellenére több fogyasztóban is felmerül a kérdés, hogy a biotermékként magasztalt áru ténylegesen ökológiai gazdálkodásból származik-e. Meglepő ezért, hogy az EU ellenőrzésre való lehetséges utalás csak három országban (Olaszországban, Hollandiában és Spanyolországban) terjedt el.

A fogyasztók elbizonytalanodásának mérséklése és a hazai termékek iránti elkötelezettségének növelése céljától vezérelve számos ország állami védjegyet vezetett be, így például Ausztria, Dánia, Nagy-Britannia, Hollandia, Franciaország és Spanyolország. Mindenesetre az állami védjegy használatát az egyes országokban nagyon különböző módon kezelik. Csupán Hollandiában, Franciaországban, Dániában és Spanyolországban található az állami vagy államilag elismert védjegy

minden terméken. Nagy-Britanniában és Ausztriában ellenben a termékeknek csak jelentéktelen hányadán alkalmazzák. Németországban az egységes ökovédjegyet csak 1999 végén vezették be.

Három további ország – Svédország, Olaszország és Belgium – rendelkezett egységes, ernyőszervezet által kialakított ökovédjeggyel. Svédországban ez az ernyőszervezet a közös ellenőrzőszervezet, a másik két országban pedig a biogazdálkodókat tömörítő szervezetek közös egyesülete. Svédországban a KRAV (az ellenőrzőszervezet neve) védjeggyel nem rendelkező biotermékek – ez a behozott árukra is érvényes – gyakorlatilag eladhatatlanok. Belgiumban pedig a biotermékek 70-80 százalékán találjuk meg ezt a közös védjegyet. Olaszországban viszont nem járt sikerrel ez a szervezetek feletti védjegy.

A biotermékek jelölésére tulajdonképpen minden országban elterjedt az egyes mezőgazdasági érdekszervezetek védjegyének használata. Természetesen ezek jelentősége ott a legnagyobb, ahol sem állami, sem közös szervezeti védjegy nem létezik. Belgiumban a szervezetek közös védjegye grafikailag megegyezik a termesztő egyesület védjegyével. Ezenkívül minden országban léteznek a magánfeldolgozó- és a kereskedelmi vállalkozások védjegyei, ezek mindenkori jelentősége országonként változik.

Ha a különböző védjegyek használatát összehasonlítjuk a bioélelmiszerek *1. táblázatban* feltüntetett piaci részarányával, érdekes következtetéseket vonhatunk le. Azokban az országokban, ahol a bioélelmiszerek részaránya az öt legfontosabb termékcsoportban meghaladja a két százalékot, vagy állami, vagy szervezetek feletti védjegy létezik – amit Ausztria kivételével intenzíven fel is használnak a bioélelmiszerek népszerűsítésére – a fogyasztók biztonságérzete lényegesen magasabb, mint ahol ezek a jelölések hiányoznak.

Az egységes védjeggyel nem rendelkező országokban a fogyasztó gyakran az egyesületi védjegyek sokaságával és a magánvállalkozások jelöléseinek tömkelegével találja magát szemben. Ebben a „jelölédszjungelben” a fogyasztók többsége nem képes eligazodni, és elbizonytalanodik, vajon ez a termék valóban ökológiai gazdálkodásból származik-e, hiszen a 2092/91 sz. EGK-rendelet és az ehhez kapcsolódó jelölésvédelem a fogyasztók számára teljesen ismeretlen. Az *1. táblázatból* az is kiténik, hogy a biotermékek nemzeti jelölése egyedül nem garantálja a magas piaci részarányt, mivel ilyen közös védjegyek olyan országokban is vannak, ahol az ökológiai gazdálkodásnak eddig nem sikerült mély gyökereket eresztenie, mint például Spanyolországban.

Különböző megkülönböztető tanúsító jelzések százalékos előfordulása az ökotermékeken 1997-98-ban

Ország ^{a)} (1)	Minősítő szerv(2)	Állam(3)	Öko ernyő-szervezet(4)	Öko-szervezet(5)	Magán-vállalkozás(6)	Útalás az EU min. eljárásra(7)
Az ökoélelmiszerek részaránya az élelmiszerkereskedelemben >2%^{b)}(8)						
Ausztria(12)		5-15	-	25-30	60-70	-
Dánia(13)		93-95	-	<10	30-40	2
Svédország(14)		-	100			-
Az ökoélelmiszerek részaránya az élelmiszerkereskedelemben 1,1-2%^{b)}(8)						
Németország(15)		-	-	55	45	
Luxemburg(16)		-	-	90	10	-
Finnország(17)		-	-	60		-
Az ökoélelmiszerek részaránya az élelmiszerkereskedelemben 0,5-1%^{b)}(8)						
Nagy-Britannia(18)		25	-	50	25	0
Olaszország ^{c)} (19)		-	20	50	55	100
Hollandia ^{c)} (20)		100	-		15-20	100
Belgium ^{c)} (21)		-	80	80		20
Franciaország(22)		95	-	0-5		0
Az ökoélelmiszerek részaránya az élelmiszerkereskedelemben <0,5%^{b)}(8)						
Spanyolország ^{c)} (23)		90	-	25	90	90
Írország ^{c)} (24)		-	-			
Portugália ^{c)} (25)		-	-			
Görögország ^{c)} (26)		-	-	90		0

a) Egyes országokban a védjegyek összessége > 100% az egyidejű felhasználás miatt(9)

b) Az 5 legfontosabb élelmiszercsoport átlagában(10)

c) Saját becslés az ökoélelmiszerek teljes élelmiszerpiaci részesedésének arányáról(11)

Forrás: Hamm és Michelsen, 2000

Table 1: Incidence rate of the various distinctive signs on organic farming products in 1997-98 country(1), qualifier organization(2), state(3), organic umbrella organization(4), organic organization(5), private venture(6), reference on the minimal method of the EU(7), Rate of organic farming foodproducts in the trade of foodproduct(8), In several countries the amount of brands is higher than 100% because of the simultaneous appropriation(9), In average of the main 5 foodproduct group(10), An own estimate about the rate of organic farming products in the whole foodproduct market(11), Austria(12), Denmark(13), Sweden(14), Germany(15), Luxembourg(16), Finland(17), United Kingdom(18), Italy(19), Netherlands(20), Belgium(21), France(22), Spain(23), Ireland(24), Portugal(25), Greece(26)

A JÖVŐ ÚTJA: AZ EGYSÉGESÍTÉS

Az Európai Unióban a határok ledőltek, szabadon áramolhat a munkaerő, a tőke. A vásárlók a szabad mozgásuk következtében abba az országba mennek, ahol kedvezőbb feltételekkel vásárolhatnak. Ezen okokat felismerve az Unióban sok mindent egységesítettek. Ilyen például a valuta, az euro is.

Az egységesítés a termékek jelölésén észszerű döntés. Azzal, hogy a vásárlók meglátják a csomagoláson, tudják, hogy ez minden Tagállamban ugyanazt az ellenőrzést jelenti, hiszen ezt az ellenőrzést az állam garantálja. Az ökológikus gazdálkodás új logója törvényi szabályozáson nyugszik.

Több országban is bevezettek állami védjegyeket a biotermékek jelölésére. Ezeket mindig azért hozták létre, hogy a vásárló minél könnyebben eligazodjon az országban létező embléma dzsungelben. Az ötlet jó, de arra is szükség lenne, hogy a többi embléma már ne kerüljön rá a termékre. Ez azonban kivitelezhetetlen. Ennek több oka is van: az egyik, hogy sok vásárló csak egy bizonyos emblémával ellátott terméket hajlandó megvásárolni, a másik ok,

hogy a különböző jelölések mögött felépülő ellenőrzési rendszer általában eltérő szigorúságú. Így nem is lehet egy ellenőrzés alá vonni a többféle emblémát, bár voltak próbálkozások erre is, hiszen Németországban létrehoztak egy ún. ernyőszervezetet, az AGÖL-t vagy Svájcban a Bio Swiss-t (ezek azonban inkább közös érdekképviseletekként működnek).

A HAZAI INTÉZMÉNYI RENDSZER

A következőkben azon szervezetek tevékenységét mutatom be, amelyek a magyar biogazdálkodás elindításában és fejlődésében komoly szerepet játszottak, illetve amelyek még ma is aktív közreműködők.

Biokultúra Egyesület

1983-ban a biogazdálkodás, a környezetvédelem és az egészségvédelem iránt elkötelezett és érdeklődő szakemberek és laikusok létrehozták a Biokultúra országos klubot, amely 1987-ben Biokultúra Egyesület-té, országos szervezetté alakult.

Az egyesület vezető testülete a *Közgyűlés*, munkáját a közgyűlések között a tagság által választott *Vezetőség* irányítja.

Szakmai Bizottság dolgozta ki és aktualizálja a biotermékek termesztési és minősítési feltételrendszerét, az IFOAM és az EU feltételrendszerével mindenekelőtt az EGK 2092/91 sz. biogazdálkodásra vonatkozó alaprendeletével összhangban, amelyet a Biokultúra Egyesület a „Biotermékek előállításának és minősítésének feltételrendszere” címmel adott közre. A magyar előírások és javaslatok a biogazdálkodás során alkalmazható termelési eljárásokra, a különleges minőséget szavatoló tényezőkre vonatkoznak, úgy a növénytermesztésben, mint az állattartásban. A biotermékek, valamint a szükséges alap- és segédanyagok előállításának teljes folyamatát valamint az élelmiszer feldolgozást a Biokontroll Hungária Kht. ellenőrzi.

A *Minősítő Bizottság* adja ki a Biokultúra Egyesület védjegyét a Biokontroll Hungária Kht. ellenőrzési dokumentumai alapján.

Biokontroll Hungária Közhasznú Társaság

1996-ban a Biokultúra Egyesület úgy döntött, hogy az ellenőrzési feladatok ellátására önálló jogi személyiségű társaságot hoz létre, a Biokontroll Hungária Kht-t.

A bioélelmiszerek esetében a fogyasztók által közvetlenül nem érzékelhető tulajdonságok adják a termék különlegességét, értékét. Emiatt a vásárló számára egy független minősítő szervezet által garantálni kell, hogy az adott termék megfelel a bioélelmiszerekre meghatározott követelményeknek.

Az élelmiszerfogyasztók számára a lehető legnagyobb biztonságot, a biotermékek minőségét illető garanciát az jelenti, ha a teljes gazdálkodási folyamatot és a terméket is egy független szakértői szervezet ellenőrzi és minőségi tanúsító jeggyel látja el (*l. ábra*).

Az ellenőrző és minősítő szervezet munkáját – nem utolsósorban a termelők érdekében – a következetesség és a szigorúság kell jellemezze, ily módon lehet megszerezni és ami legalább ilyen fontos, megtartani a fogyasztók bizalmát.

A magyar bioellenőrzés- és minősítés hitelességét és megbízhatóságát az alábbi követelmények szigorú betartása és érvényesítése biztosítja:

- Az IFOAM-ajánlások és az EGK 2092/91 biogazdálkodásra vonatkozó alaprendelete.
- Az előbbieken alapuló hazai törvénykezés.
- A Biokultúra Egyesület előírásai.

A bio élelmiszerek minősítése csak komplex módon, az előállítási, feldolgozási, csomagolási, értékesítési feltételek és körülmények szigorú ellenőrzése révén valósulhat meg.

A bio termékek minősítése a következők szerint történik:

- a) 1987 óta létezik a biogazdálkodásra vonatkozó termesztési előírásrendszer, amelyet a Biokultúra Egyesület az IFOAM ajánlásai és az Európai Gazdasági Közösség 2092/91. rendelete alapján a

magyar sajátosságok figyelembevételével dolgozott ki.

- b) A Biokontroll Hungária Kht. egy független (politikai, szakmai és kereskedelmi érdekektől mentes) ellenőrző szervezet, önálló ellenőrökkel, akik a termesztési folyamatot ellenőrzik, az előírásrendszer követelményeinek megfelelően.

- c) Végül a minősítő szervezet (amelynek az elfogulatlanságot megkérdőjelező mindenféle tevékenységtől és érdekeltségtől függetlennek kell lennie) a különféle feltételeket megvizsgálva eldönti, hogy a kérdéses terület, termelési egység, illetve a termék megfelel-e a biotermékekre vonatkozó előírásoknak. Amennyiben igen, akkor kiállítja az erről szóló tanúsítványt. Az ellenőrzésért és a minősítésért a szervezetek díjazást kérnek, ami az értékesített termék árának mintegy 2%-a.

A Biokontroll Hungária Kht. által végzett ellenőrzés és minősítés kiterjed a szántóföldi és kertészeti növénytermesztésre, az állattartásra, ezek végtermékeire és az élelmiszer-feldolgozás területére is. A Biokultúra Egyesület Szakmai Bizottsága minősíti a biogazdálkodáshoz ajánlott anyagokat és termékeket (növényvédő szereket, talajjavító anyagokat stb.). Az ellenőrzés eredményét jegyzőkönyvben rögzítik, amelynek alapján a Biokultúra Egyesület Minősítő Bizottsága kiadja a minősítő tanúsítványt, a védjegyet.

A MAGYAR MINŐSÍTÉS EURÓPAI UNIÓS ÉS NEMZETKÖZI ELISMERTSÉGE

Minden olyan termesztési, tenyésztési, feldolgozási módszer és eszköz tekintetében, amelyet a Biokultúra Egyesület minősítési rendszere nem szabályoz, az érvényes magyar előírások az irányadóak. A Biokultúra Egyesület termesztési feltételrendszere a nemzetközi előírásokhoz és a hazai körülmények változásaihoz igazodva módosulhat. További előírások, illetve egyes kérdések részletesebb kidolgozása folyamatos, és bevezetésük az adott év szerződésükötése előtt esedékes. A feltételrendszerben nem érintett kérdésben vagy vitás helyzetben az Egyesület illetve Szakmai Bizottságának véleménye mérvadó.

A közreadott feltételrendszer összhangban áll mind az IFOAM, a Biogazdálkodók Világszövetségének ajánlásával, mind az Európai Unió – többször módosított – 2092/91 EGK Tanácsi rendeletével.

A Biokultúra Egyesület az IFOAM többszöri igen szigorú átvilágítása után 1991-ben szerezte meg a Világszövetségtől minősítési rendszerének pozitív értékelését, amely 1997 óta a feldolgozott termékekre is kiterjed.

A Biokultúra Egyesület által kibocsátott Minősítő Tanúsítvány az IFOAM által világszerte elfogadásra ajánlott.

Az EU tagállamaiban az a termék használhatja a biotermék megjelölést, amelynél a termesztés és a feldolgozás egész folyamatát ellenőrizte egy, az adott ország mezőgazdasági kormányzata által ellenőrzési

jogkörrel megbízott szervezet.

Nem EU-tagországok ellenőrző szervezeteinek védjegye csak akkor használható, ha az adott szervezet felkerült az ún. „Harmadik országok ellenőrző szervezetei” listára, egy, a legapróbb részletekre is kiterjedő írásos pályázat és helyszíni, a gyakorlatot ellenőrző szemle eredményének elbírálása után.

A Biokultúra Egyesület 1995-ben Közép-Kelet Európából eddig egyedül, Svájjal, Izraellel és Ausztriával egyidőben, egyes USA-beli szervezeteket is megelőzve került fel erre a listára, amit az EC 522/95 Bizottsági rendeletében hoztak nyilvánosságra. 1996-ban az EC 522/96-os

rendeletében a Biokultúra Egyesület jogosítványát kiterjesztették bizonyos összetételű élelmiszerek feldolgozásának ellenőrzésére és minősítésére is.

1997-ben az EC 314/97 számú Bizottsági rendeletben közzétették, hogy a Biokultúra Egyesület jogosult valamennyi mezőgazdasági termék és feldolgozott élelmiszer ellenőrzésére, minősítésére és védjegyét az előbbieken okán az EU országaiban elfogadják.

A Biokultúra Egyesület tehát, mint teljes körűen elismert ellenőrző szervezet szerepel az említett EU rendelet szerinti „Harmadik országok listáján”, így Minősítő Tanúsítványa az Európai Unió Tagállamaiban egyenértékű az ott kiadottakkal.

IRODALOM

- Csepregi T. (1996): A biotermék fogyasztás és kereskedelem sajátosságai. *Gazdálkodás*, Budapest, XL. 1. 57-60.
- Frühwald F. (2000): Emblémadómping, avagy a biolánc legerősebb szeme. *Természetgyógyász Magazin*, Budapest, 02. 60.
- Gardner G. (1996): Shrinkng Fields: Cropland loss in a world of eight billion. *Worldwatch Paper #131*, USA
- Hamm U.-Michelsen J. (2000): A bioélelmiszerek értékesítése Európában. *Ökologie und Landbau*, 01. 15.
- Pap É. (1997): A Biokontroll Hungária Kht. *Biokultúra*, Budapest, 01. 2.
- Sárközy P. (1999): Az ígéret szép szó... *Biokultúra*, Budapest, 10. 3. 17.
- Seléndy Sz. (1997): Biogazdálkodás, az ökológiai szemléletű gazdálkodás kézikönyve. *Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó*, Budapest, 232.
- Council Regulation (EEC) No 2092/91 of 24 June 1991 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs
- Council Regulation (EC) No 1804/1999 of 19 July 1999 supplementing Regulation (EEC) No 2092/91 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs to include livestock production
- Commission Regulation (EC) No 331/2000 of 17 December 1999 amending Annex V to Council Regulation (EEC) No 2092/91 on organic production of agricultural products and indications referring thereto on agricultural products and foodstuffs
- 140/1999. (IX. 3.) Korm. rendelet „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről”. *Magyar Közlöny*, 1999/79.
- 2/2000. (I. 18.) számú FVM-KöM együttes rendelet „A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének részletes szabályairól”. *Magyar Közlöny*, 2000/5.